

OSVRT NA DVADESTOGODIŠNJI RAZVITAK MLJEKARSTVA U SLOVENIJI (1960.—1981.)

Milan HAFNER, dipl. inž., Živinorejska poslovna skupnost Slovenije,
Ljubljana

Govedarstvo u Sloveniji ima najbolje prirodne uvjete za daljnji uspješni razvitak, pa je zbog toga, u proteklom razdoblju, mljekarstvo kao vrlo značajna grana stočarstva u Sloveniji, postiglo dosta dobre rezultate.

Travnjaci, koji u Sloveniji obuhvataju 2/3 obradivih poljoprivrednih površina najracionalnije su iskorišteni govedarstvom, pa time tržišnom proizvodnjom mlijeka i goveđeg mesa podmiruju potrebe vlastitog i jugoslavenskog stanovništva.

Kretanje broja stoke u periodu od 1960.—1980. godine bilo je ovakvo:

	1960.	1970.	1975.	1981.	Indeks 1960=100
Goveda ukupno	553.000	492.918	554.866	567.882	106,54
Krave i steone junice	275.700	260.882	269.274	264.893	96,08
Od toga na društvenom sektoru	15.000	14.122	12.128	11.955	79,70
Ukupno izmuženo mlijeko	373.000	401.700	465.400	(531.000)	142,36
Mlijeko izmuženo po kravi	1.515	1.602	1.790	(2.090)	137,95
Otkup mlijeka po kravi	292	548	817	(1.183)	405,14

Iz ovog pregleda vidimo da je brojčano stanje krava muzara, u ovom periodu u Sloveniji jako variralo, odnosno da se je smanjilo u usporedbi sa 1960. godinom. No ipak je trend rasta ukupne količine izmuženog mlijeka u stalnom porastu, što je rezultat i konstantnog rasta proizvodnje mlijeka po kravi.

U ovom periodu značajno se povećavao broj robnih proizvođača mlijeka. Tako je u 1971. godini u Sloveniji registrirano ukupno 37.000 robnih proizvođača, a u 1980. godini samo 55.533. Ovaj se broj više neće povećavati, već naprotiv postepeno smanjivati.

Uz stručnu i kreditno-financijsku pomoć u koordinaciji sa zadrugama i kombinatima, specijaliziralo se u periodu od 1970.—1980. godine za tržišnu proizvodnju mlijeka oko 1.136 proizvođača, koji proizvode godišnje od 20.000 do 160.000 litara mlijeka.

Broj poljoprivrednih gazdinstava koji posjeduju 2—3 krave i koja u strukturi robnih proizvođača u Sloveniji dominiraju posljednjih je godina počeo opadati.

U 1981. godini mlijeko se u Sloveniji proizvodilo na 43 društvene farme i na oko 55.500 privatnih dobara sa oko 150.000 krava, a to je oko 60% krava u ovom sektoru.

Od ovog broja privatnih proizvođača njih 90% je ove godine preko zadruga i OOK kombinata prodalo u prosjeku oko 10.000 litara mlijeka. U ovakvoj

strukturi tržišni proizvođači mlijeka uz 3.670 kooperanata (6,6%) predali su u 1980. godini mljekarama 10—20.000 litara mlijeka, a oko 180 usmjerenih, specijaliziranih kooperanata je za tržište, preko mljekara, dalo više od 50.000 litara mlijeka godišnje. Ekonomski interes za značajniji porast ovakvih specijaliziranih, većih, robnih proizvođača mlijeka, suprotno svim planskim očekivanjima, opada. Tržna proizvodnja mlijeka u 1981. godini, prvi put, nakon 30 godina, bila je manja od prethodne 1980. godine. Ova činjenica siptomatično ukazuje na ozbiljnost ekonomske situacije robnih proizvođača mlijeka, odnosno na nužnost općeg podizanja interesa stočara za intenzivnije i konstantno povećanje proizvodnje mlijeka, a time i mesa.

Prerada mlijeka

Organizirana zadružna prerada mlijeka u Sloveniji počela je oko 1873. godine u Bohinju, pa se preko stručnih tečajeva u Selcah, Tolminu, produžila preko prve mljekarske škole na Vrhniku (1907. god.), zatim u Škofji Loki (1926. god.) do posleratnog perioda u kome se 1946. godine počinje kontinuiran rad školovanja stručnih mljekarskih radnika i tehničara u sadašnjem Mljekarskom šolskom centru u Kranju.

Poslije oslobođenja u Sloveniji do 1960. godine djelovalo je 40 mljekara sa statusom: zadružnih (17), zanatskih (7), trgovačkih (8), komunalnih (5) i industrijskih (3) poduzeća. Broj mljekara poslije 1960. godine počeo se smanjivati, čemu su doprinijele novosagrađene suvremene mljekare i reorganizacija u poljoprivredi i prehrambenoj industriji, a čiji cilj je bio racionalizacija prerade i opskrba gradova sa osnovnom životnom namirnicom: mlijekom i mlječnim proizvodima.

Manji i loše opremljeni pogoni za preradu mlijeka postepeno su se zatvarali, a u novim modernijim mljekarama obim otkupa i prerade mlijeka brzo se povećavao.

Tehnički kapaciteti prerade mlijeka u Sloveniji su:

godine 1960. 320.000 litara mlijeka dnevno (u 38 pogona)

godine 1975. 800.000 litara mlijeka dnevno (u 20 pogona)

godine 1981. 1,050.000 litara mlijeka dnevno (ili 385 mil. litara godišnje).

Kapaciteti za suvremenu tehnološku obradu i preradu mlijeka u ovom 20-godišnjem periodu su se utrostručili, kvalitetno dosta podigli, a time smo djelomično uspjeli i sa realizacijom zacrtane podjele rada i specijalizacije prerade mlijeka u našim mljekarama.

Organiziran otkup mlijeka u Sloveniji

Mljekare otkupljuju i preuzimaju mlijeko u Sloveniji isključivo od društvenih gospodarstava i poljoprivrednih zadruga i to na sabirnim stanicama, kojih je 1981. godine bilo ukupno 2.467. Od ovog broja 1.145 je opremljeno za hlađenje mlijeka. U razdoblju od 1960. do 1981. godine mljekare su za obradu i preradu primile ove količine mlijeka (u mil. lit.):

	1960.	1965.	1970.	1975.	1981.	Indeks 1960=100
Ukupan otkup	72.2	90.5	137.6	212.5	300.8	416.6
a) od društv. gospodarstva	28.5	40.7	42.7	40.7	47.4	166.3
b) od zaseb. proizv. kooperanata	43.7	49.8	95.0	171.8	258.9	592.4
Prosječ. otkup cijena din l)	0.297	0.86	1.09	2.81	10.15	3.417.0
Mlijeko za konzum. (mil. l)	32.0	44.0	67.9	104.4	135.5	423.1
Mlijeko prerađeno "	40.2	46.5	69.7	108.1	168.5	419.2

Iz ovih statističkih podataka zaključujemo da je u Sloveniji u ovih 21 godinu u cijelini otkup porastao za 316,6%,
 — da je povećanom otkupu najviše doprinjeo zasebni sektor (592,4%),
 — da je prosječna otkupna cijena mlijeka, plaćena od mljekara, u razdoblju od 1960.—1981. godine porasla za 34,2 puta,
 — da su količine mlijeka za konzum (u Sloveniji, za druge republike i izvoz ukupno) porasle za 323,4%,
 — da su količine mlijeka, prerađene u sve mlječne proizvode, godišnje najviše varirale, a povećanjem otkupa mlijeka značajno su se, u cjelini, povećale i to za 319,2% u usporedbi sa 1960. godinom.

Svi ovi podaci uvjerljivo ukazuju na brz i značajan razvitak mljekarstva u ovom periodu postignut u Sloveniji, kao i ostalim republikama i SAP i u cijeloj SFRJ.

Osim toga svakako je značajan rast proizvodnje svih vrsta konzumnog mlijeka i brojnih mlječnih prerađevina u mljekarama, koje su u ovom periodu proširile i modernizirale svoje pogone, poboljšale tehnologiju prerade i donekle kvalitet mlječnih proizvoda, kao i njihov asortiman.

Prerada mlijeka i proizvođačke cijene u Sloveniji, u ovom periodu (1960.—1981.) kretale su se ovako:

Proizvod (000 1 kg)	1960.	1970.	1981.	Cijena din/kg 1981.	Cijena din/kg 1962.	Indeks	
						Količ. 1960.=100	cijena 1962.=100
1. pasterez. mlijeko	27.5	54.260,5	99.255,3	13,53	0,56	360	2.416
2. sterilizirano mlijeko	—	10.045,0	36.250,1	17,44	—	360*	885*
3. jogurti	875.5	5.601,5	20.455,2	23,42	1,10	2.366	2.124
4. paster. vrhnje	330.2	1.942,7	5.681,7	77,44	4,10	1.720	1.888
5. maslac	994.1	734,3	2.247,0	186,44	8,37	226	2.227
6. svježi sirevi	279.8	622,4	3.478,3	(62,34)	1,36	1.243	4.583
7. tvrdi i polutvrdi sirevi	1.366.0	1.713,0	5.511,2	(142,48)	(4,95)	403	2.873
8. mlijeko u prahu	643.00	1.818,2	3.816,3	(103,13)	4,50	593*	2.291
9. ostali dehidrati	—	509,0	836,2	(62,90)	—	164*	1.117*
10. mlječni sladoledi	—	1.071,6	2.196,6	106,85	—	105	592*
11. kazein	105.7	165,6	389,1	171,63	5,20	368	3.300*

Napomena:: * kod indeksa količine i cijena odnosi se na usporedbu 1981. prema 1970. godini, cijene u zagradama su prosječne cijene svih vrsta tih proizvoda.

Ovaj pregled povećanja proizvodnje, a time i potrošnje pojedinih mlječnih proizvoda ukazuje na to da je najveći porast postignut kod jogurta (+2,237), pasteriziranog slatkog i kiselog vrhnja (+1,620%), svježih sireva (+1,143%), mlijeka u prahu (+493%), a da je proizvodnja pasteriziranog mlijeka u 21 godinu porasla za 261%, tvrdih i polutvrdih sireva za 303,4%, maslaca tek za 126%, steriliziranog mlijeka i napitaka u 11 godina za 260,9%.

Informativan pregled kretanja cijena interesantan je zato što ukazuje da je cijena pasteriziranog mlijeka (od 1962—1931.) porasla 23 puta, dok je otkupna cijena mlijeka od 1961. godine porasla 33 puta.

Rast proizvođačkih cijena mlječnih proizvoda je vrlo različit. Kod svježih sireva najveći je zbog dosta proširenog asortimana (sirni namazi u malim pakovanjima, skute sa 20, 40 i 50% mlječne masti, skute sa dodacima), niži je porast kod vrhnja (zbog veće proizvodnje kiselog vrhnja sa 20% mlj. masti) i maslaca za kojeg se bolja cijena uvijek teško postigla.

Što se tiče poboljšanja, odnosno povećanja asortimana mlječnih proizvoda, stanje se nešto u ovom periodu poboljšalo, iako nije zadovoljavajuće. Naročito kod tvrdih i polutvrdih sireva izbor se nije značajnije proširio. Bolji su rezultati postignuti u povećanju izbora jogurta, ostalih fermentiranih napitaka, skuta i svježih sirmih namaza, topljenih sireva i dehidriranih proizvoda.

Sve mljekare u Sloveniji, od 1971. godine, udružene su u Živinorejsku poslovnu skupnost Slovenije zajedno sa oko 100 poljoprivrednih zadruga i kombinata, te njihovih dobavljača mlijeka.

Posljednjih godina su ovi OOUR i OO Kooperanata sporazumima povezani u mljekarske reprodukcione zajednice, koje su potpisnici sporazuma o međusobnim planskim, poslovnim i dohodovnim odnosima. Ovi se dohodovni odnosi sve intenzivnije uvode. Tako su 1981. godine mljekare za sve količine otkupljenog mlijeka sa prosječno 3,7% mlječne masti doplatile proizvođačima +0,40 din/l, a ovi preko zadruga sudjeluju finansijski kod izgradnje nekih mljekara.

Ovim pregledom obuhvaćeni su samo globalni rezultati, postignuti u mljekarstvu u SR Sloveniji u posljednje dvije decenije. Razvitak ove grane privrede u tom periodu bio je srazmjeran finansijskim mogućnostima, koje su za ovaj petogodišnji plan razvitka do 1985. godine još smanjene. Nadamo se da će mljekarska industrija Slovenije, usprkos privrednih poteškoća, doprinijeti da se obim proizvodnje i prerade mlijeka ponovo poveća.